

מעדני שבת

פרשת חקת תשפ"ב

גליון רצ"ה

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

הזאת מי חטאת

כיצד מזהה

הרמב"ם (י"א א') כתב כיצד מטהרים טמא מת במי נדה, לוקח אדם טהור שלשה קלחין של אזור ואוגדן אגודה אחת ובכל בד ובד גבעול אחד וטובל ראשי גבעולין במי נדה שבכלל. ומבואר במסכת פרה (סוף פרק י"א) שבדיעבד אם לא אגדן ביחד הרי הוא כשר. תוס' (סוכה י"ג.) תמהו ומ"ש מלולב לרבי יהודה דתניא אגוד כשר שאינו אגוד פסול. הכסף משנה (פרה י"א א') מיישב שאינו ג"ש גמורה או רק למצוה ולא לעכב.

הרמב"ם (י"ב א') כתב אדם שנטמא במת והזה עליו כיון שנגע כל שהוא ממי הנדה בכל מקום מעור בשרו של טמא עלתה לו הזייה, אפילו נפלה ההזאה על ראש אצבעו או על ראש שפתו, אבל אם נגעה בלשונו אינה כלום, וכן כלי שננטמא במת והזה עליו כיון שהגיע לגופו של כלי כל שהוא ממי הנדה עלתה לו הזאה. מדברי הרמב"ם משמע שאם נפל על שער או צרפניו לא מהני. וכן מדייק הערוך השולחן העתיד (הל' פרה סימן ע"ג ג') ותמה על זה דהא מה דעל לשונו אינו מועיל מפורש בגמ' (קדושין כ"ה.) משום דמזמה לה לטבילה א"כ כשנפלה הזאה על שער וצרפניו למה אינו מועיל הא בטבילה הם מעכבין.

עוד כתב הרמב"ם ומזה הזייה אחת על כמה בני אדם או על כמה כלים כאחת אפילו מאה, כל שנגע בו מן המים כל שהוא טהור והוא שיתכוין המזה להזות עליו. אבל אם היו שני כלים או שני בני אדם שנתכוון להזות על שניהן כאחת והזה על אחד מהן, ונטפו המים מעל הראשון על השני הרי השני בטומאתו עד שיפלו עליו המים מהזיית המזה לא מן התמצית, הזה על שני כלים ונסתפק לו אם הזה על שניהן כאחד או מחבירו נמצה עליו הזייתו פסולה. הערוך השולחן העתיד מסתפק מה הדין אם נפלה ההזאה על השערות או על הצפורן ומשם נפלה על בשרו מי הוה כנפל מן כלי לכלי אחר דאינה הזאה או דילמא כיון דסוף סוף מגופו היא ההזאה עולה.

הרמב"ם פוסק שהזאה לא בעי שיעור, והכסף משנה תמה א"כ למה פסק הרמב"ם (ט' ח') מים מקודשין שנתערבו בהן מים אחרים כל שהוא הרי אלו פסולין והא מבואר בגמ' זבחים (פ') שמכיון דיש בלילה ממילא הוא רק פסול למ"ד דבעי שיעור. ומיישב בשם מהר"י קורקוס שהרמב"ם ס"ל שמה שאמרו צריכה שיעור היינו שבאזור יהיה שיעור הזאה ואז אפי' לא נפל על הטמא אלא כל שהוא נטהר כיון שאותו כל שהוא בא משיעור שלם, ולכן כשנתערב עם מים נמצא שאין באזור שיעור.

הרש"ש (פרה ט' ז') כתב שלאחר שנתקדש המים עם האפר שוב המים מטהר ולא בעי שיפול מהאפר על ההאדם ותמה על הברטנורא שם שמשמע דבעי שיפול גם אפר על האדם.

טבילת אדם

איתא בגמ' (יבמות מ"ו:) אין הזאה בלא טבילה. תוס' שם בשם ר"ת מפרש' שצריך טבילה לפני הזאה כדי לקבל הזאה, ויש עוד טבילה נוספת לשם טהרה לאחר הזאה. אולם ברמב"ם מבואר שיש רק טבילה אחת והיא ביום השביעי ואפשר לטבול קודם או אחרי הזאה. בראב"ד גם משמע שיש רק טבילה אחת וס"ל שצריך לטבול דוקא לאחר הזאה.

כתיב (יט, יב) 'הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר בו'.

הדין הוא שאדם שנגע במת צריך ז' ימים וגם הזאה ביום ג' ז'. הבעל המאור (חולין ע"ב) מחדש שמי שנוגע בחרב כחלל שנטמא ממת צריך ז' ימים ואינו צריך הזאה אבל תוס' שם ס"ל שצריך גם הזאה.

הרמב"ם (פרה אדומה י"א ב') כתב מי שהזה עליו בשלישי ולא הוזה עליו בשביעי ושהה כמה ימים מזין עליו. הראב"ד חולק על הרמב"ם ומוכיח מדברי הגמ' (קידושין ס"ב.) שלעולם לא שייך שיהיו יותר מד' יום בין הזאות.

הרמב"ם שם כתב מי שננטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזאה כשיבוא להזות מונה בפנינו ג' ימים ומזין עליו בשלישי ובשביעי וטובל בשביעי ומעריב שמשו, בד"א בעם הארץ שבא להזות שאפילו אמר היום שלישי שלי אינו נאמן שמא היום נטמא לפיכך צריך למנות בפנינו אבל חבר שבא להזות מזין עליו או על כליו מיד.

יש לדון האם חל איזה טהרה אחרי הזאה ראשונה או שכל זה הוא ממעשה הטהרה ורק אחרי שעשה את כל המעשה כולה הוא נטהר. הרש"ש (חגיגה כ"ג:) מחדש שאם אדם נוגע בחרב כחלל דינו כמו החרב, דהיינו שאם כבר היזה פעם אחת על הכלי כגון שהוא כבר יום ד' אז גם האדם הנוגע בו דינו כביום ד' וצריך רק עוד ג' יום.

המעשה הזאה צריכה להיות דוקא ביום אחרי נץ החמה ובדיעבד כשרה אחר עלות השחר אבל בלילה פסולה.

מי כשר להזאות

הרמב"ם כתב הכל כשירין להזות חוץ מאשה וטומטום ואנדרוגינוס וחרש ושוטה וקטן שאין בו דעת, אבל קטן שיש בו דעת כשר להזות.

עוד כתב הרמב"ם שם המזה צריך לכיון ולהזות על הטמא לטהרו ואם הזה שלא בכוונה הזאתו פסולה, אבל זה שמזין עליו אינו צריך כוונה אלא מזין על האדם לדעתו ושלא לדעתו. מבואר מדברי הרמב"ם שצריך כוונה לטהר אולם הראב"ד חולק וס"ל שאינו צריך כוונה לטהרה דחולין לא בעי כוונה ורק בעינן שיתכוין להזות עליו. המנ"ח תמה דלהרמב"ם דצריך כוונה לטהר קשה למה קטן כשר להזות, ומפרש שמדובר בגדול עומד על גביו.

איתא בגמ' (יבמות ע"ג.) והזה הטהור על הטמא טהור מכלל שהוא טמא לימד על טבול יום שכשר בפרה. אבל אדם טמא פסול להזות. עוד כתוב בגמ' וברמב"ם (ז' ב') שהנוטל שכרו להזות מי חטאת הזאתו פסולה.

איתא בגמ' (פסחים ס"ט.) שאסור להזאות בשבת, גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. ומכאן תמהו האחרונים על רש"י שם (ס"ה:) שכתב שהטעם משום דמתחזי כמתקן גברא.

הצל"ח (שם פ'). מחדש שדוקא הזאת שביעי אסורה בשבת אבל הזאת שלישי אינה אסורה בשבת, דעיקר שבות דהזאה שני טעמים יש בה, א' משום מתקן דמתקן גברא וזה לא שייך בשלישי, שהרי אין כאן עדיין שום תיקון ועדיין הוא בטומאתו כמו שהיה, ב' שמא יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים וזה שייך רק במקום שהכל טרודים במצוה, וכאן הרי עדין לא נטהר להיות מוכן להקריב קרבן.

במיתתו של אהרן כתב רש"י בשם המדרש שכשראו ישראל את משה ואלעזר יורדים מן ההר ואהרן לא ירד אמרו היכן הוא אהרן, אמר להם מת, אמרו לו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגיפה ישלוט בו מלאך המות, מיד ביקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה ראו והאמינו. והקשה ר' חיים שמואלביץ זצ"ל למה האמינו ישראל לדמות שראו מוטל במטה הרי בעבר טעו בזה אצל העגל כשראו את דמות משה.

ומיישב שבני ישראל היו בטוחים עכשיו שהמראה מראה אמת הוא מפני שאצל מעשה העגל היו כולם מבולבלים ומעורבים בדעתם ולא הסתכלו במראה ביישוב הדעת ואילו היו מסתכלים אז בישוב הדעת היו תופסים שהוא מעשה שטן לבלבלם ולהחטיאם אבל עכשיו שראו את המראה של אהרן מתוך ישוב הדעת ידעו שאינן טועים כלל.

החת"ס בתורת משה כתב שלא מצינו בקרא שום טעם על מיתתה של מרים עכשיו, ומדכתיב (זכריה י"א ח') ואכחיד שלשת הרועים בירח אחד, משמע שכולם מתו מדבר אחד, וגם לשון הקרא בירח אחד אין לו מובן, דלא בחודש אחד מתו.

ומבאר דמצינו דלשון הרע הורגת שלשה האומרו והנאמר עליו והמקבלו, והנה מרים דברה לשון הרע לאהרן על משה, ועי"ז נתחייבו כולם מיתה, ובפרט שע"י מיתת מרים פסק הבאר וגרם החטא של מי מריבה למשה ולאהרן שלא ליכנס לארץ, נמצא שמתו כולם בירח אחד, דע"י מיתת מרים התחילה מיתת משה ואהרן. וגם בשביל דבר אחד מתו כולם. ורוצה הקב"ה להראות לישראל כח הדיבור של האדם שלא יאמר אדם בעל הלשון מה עשיתי הלא רק דברתי.

כתיב (כ, יד) 'וישלח משה מלאכים מקדש על מלך אדום כו' ונצחק אל ה' וישמע קלנו וישלח מלאך כו', ורש"י מפרש מלאך זה משה ומכאן שהנביאים קרואים מלאכים, האזנים לתורה תמה איך התפאר משה רבנו לומר שהוא מלאך הרי משה הוא עניו מכל האדם. ומבאר שלפעמים כדי ללחם כנגד היצר הרע צריך אדם להיות בבחינה של ויגבה לבו בדרכי ה' ולדעת כמה הוא חשוב, וכך גם כאן כדי ללחום נגד הקליפה של אדום השתמש משה בגאות והתפאר שהוא מלאך כדי להטיל אימה על מלך אדום.

כתיב (כא, ו) 'וישלח ה' בעם את הנחשים כו' ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כו' התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש כו', קשה למה בתחילה כתיב נחשים לשון רבים ולבסוף נחש לשון יחיד. ועוד מקשה החפץ חיים למה לא הועילה כאן תפילתו של משה להסיר את הנחשים כמו שהועילה תפילתו של משה להסיר את הצפרדעים במצרים.

ומבאר שכאן חטאו כלל ישראל בלשון הרע והנה ידוע שעל כל חטא נברא בשמים קטגור, אולם יש חילוק בין שאר עבירות ועון לשון הרע, כי בשאר עבירות הקטגור אין לו כח לדבר ורק בזה שהוא מופיע לפני כסא הכבוד הוא מעיד על העבירה אבל הקטגור של לשון הרע יש לו כח לדבר מכיון שהוא נברא ע"י עון של דיבור והוא מכריז על החטא בדיבור בשמים.

ומצינו בזוהר שעל כל עבירות הקב"ה מוחל חוץ מלשון הרע, והביאור הוא כי בכל חטא כשיפיע בשמים הקטגור הקב"ה ברחמיו מסיר אותו מלפניו, אבל בעון לשון הרע לא מספיק להוציאו מלפניו כי מאחר שיש לו כח לדבר הוא ממשיך לדבר ממקומו.

וזה כוונת הקרא כאן שמשה התפלל על הנחש שהוא שם הקטגור הנעשה בשמים ע"י לשון הרע שהקב"ה יבטלו, ועל אמר לו הקב"ה שמאחר שהקטגור יכול לדבר א"א להסירו והעצה היא עשה לך שרף כו' וכשכלל ישראל יסתכלו למעלה וישעבדו את לבם לשמים בזה הם יכולים להתרפאות.